

ODPOWIEDZ

N A M E M O R I A Ł

1777.

J. W. WOJEWODY NOWOGRODZKIEGO.

NAJASNIEYSZY KROLU PANIE MOY
MIŁOSCIWY.

PRESWIETNA RADO NIEUSTAŁA.

GDY oczerniona y spotwarzona naywyższa Zwierzchność Sądowa nie jest zawołana do odpowiedzi, y być nie może. Stawam ia znowu na celu ow smutny Obywatel, przez dzieścię lat najlepszego wieku nie miłosiernie targany po wszystkich Urzędach Kraiowych, lubo zawsze offiaruiący ugodę sronie zawziętey na moy dom nieprzebłaganie. Stawam w ten czas, kiedy prawa pospolite uroczyście mnie zaręczyły spokoyność, po zasłym oczywistym y nie odzownym Dekrecie. Co za los nikomu nie zdarzony mnie potyka! iż nie Trybunał ale ia (mogący się kto wie ieżeli nie słuźniey skarżyć na niego, a przez uszanowanie praw nie odważaiący się tego czynić) muszę sprawować się, za co on nie tak sądził, iak żądali Woiewodowie Nowogrodcy, za co nie tak brał prawo iak oni rozumieli. Co do mnie, przekonanie Sędziów Bogu y Oyczyźnie przyśięgłych? szanuiąc iednak rozkaz W. K. Mci. y Przeswietney Rady, biorę przed się odkryć tę omamienia zasłone, istotę prawdy taiącą, biorę tym usilniey, iż od tego zawisła spokoyność reszty dni moich, w czym iędyne naydowałem dla siebie wyroku Trybunałkiego dobroć. Przełożę nayprzed, iak wiele odnoszą korzyści Woiewodowie z tego Dekretu, potym okażę, iak nie słuźnie nań ulkarzaią się.

Wychodzi z pod prasy odpowiedzi na pismo pod tytułem Kwestyi, tak szkaradnie Trybunał czerniące, a dla uprzedzenia publiczności przez Woiewodow Nowogrodzkich wszędzie rozruczone; iaśnie tam okazałem, iż nie mnie, ale im, czynić faworow Trybunał nie zaniedbał, gdzie tylko mógł, pozornie na ich sronę naciągając prawo albo przyczynę. Okazałem nie

A

udaniem przybranym w podobieństwo, nie zofizmatami, nie ucinkami praw według potrzeby cytowanemi, nie sfałszowanemi wyrazami Dekretu, ale rzetelnością y mocą słow ciągłych farnego Statutu y Dokumentow, wspierając onych rozumienie na powszechnym zwyczaju, na poznaniu okoliczności, na prawdzie.

Dowiodłem tam, że Siostra moja poszła za mąż bez woli naturalnego Opiekuna, ... Statut Xięstwa Litewskiego w Artykule 8. z Rozdziału 5. naznacza za to karę utraty posagu, Trybunał ją od wszelkiej kary uwalnia.

Dowiodłem, iż kilkakroć sto tysięcy Oycowskich summ dostało się do podziału Woiewodzinie, lubo od summ Oycowskich Statut wyraźnie Corki oddała, co y sam I. P. Woiewoda Nowogrodzki uroczyście przyznał, gdy niegdyś w sprawie I. P. Siekluckiego z Szukiewiczami, tak nie inaczej decydował, będąc superarbitrem kompromissu, a decydował na fundamencie tegoż Artykułu 3. z Rozdziału 5. który teraz w swoim Memoryale nie wiernie cytowawszy, y nie dopisawszy reszty słow treści rzeczy zawierających, udaje się być teraz przeciwnego rozumienia iakoby mógł mieć insze zdanie w cudzey sprawie, insze w swoiey. W osobnym zaś piśmie pod oczy J. K. Mci podsunionym, iuż nie na tym funduie swoją pretenzyą J. P. Woiewoda, ale na tym: gdy do summ Corki nie należą, za co do długow należeć mają? y tu odwołuje się do prawa natury, bo mu Kraiowego nie stało. Łatwa na to odpowiedź; spojrzeć tylko co wyraża Artykuł 48. z Rozdziału 4. y Artykuł 18. z Rozdziału 7. każdy uzna próżno skargę iego, nie naprawie natury, ale na chęci powiększenia posagu z cudzego dobra, ugruntowaną, każdy tam obaczy, iż porządek opłacenia długow iest opisany, ktorego bez otwartego prawolomstwa Trybunał przestąpić nie mógł. Obaczy tam, iż nayprzod z Dobr dziedzicznych uspokaić długi każe prawo, a gdyby onych nie stało, dopiero z summ y z ruchomości wypłacać nakazuje, nie czyniąc żadney excepcyi dla Corek, ani dla nikogo. Bierze czwartą część Dobr J. P. Woiewodzina, brać włąc powinna y czwartą część długow na nich opisaną, bo tak statut rozkazał. Godziż się zazdrościć tego iedynego faworu dla płci Męskiej od prawa uczynionego? gdyby dzieściu było nas Braci, a ona iedna Siostra wzięłaby wszelako czwartą część Dobr Dziedzicznych, zaliżby wtedy sięgała ieszcze pod pretextem długow mimo wyraźny statut po dobra ruchome; nie uczyniłaby zapewne tego na ten czas, niechże y teraz tego nie czyni. Taż sama dyspozycja prawa iest dla dzieściu, co y dla trzech Braci.

Dowiodłem w teyże odpowiedzi na kwestye, iż pomimo wyraźne prawo y swoją własną decyzyą Trybunał, sprawił to

fortelnie, że nie wszystkie długi Oycowskie płacić będzie Woiewodzina, że blisko milliona onych spadło szczegulnie na sukcesorow Hetmana płci męskiej.

Dowiodłem iż zbior z intrat y fortun Braci naszych około pułtora milliona wynofzający dostał się w części Woiewodzinie, lubo prawo wylacza Siostry od spadkow po Braciach. Na tym miejscu trzeba przypomnieć że wszystkich długow Oycowskich 250 Tyficy tylko Trybunał nakazał płacenie Woiewodom; a wieleż dał Jm korzyści z innych stron iako y tu z majątku Braci.

Dowiodłem, iż z pozostałych summ po Oycu Synowie korzystać nie będą, bo nie trzy milliony iak Woiewodowie udaia, ale million czterekroć sto tyficy zostało onych po Hetmanie, ktore poydą prawie wszystkie na opłacenie wspomnianych długow, na ich część zwalonych. A na dowod tey prawdy, cokolwiek więcej od milliona czterekroć sto tyficy zostanie, daruję to wszystko Sieftrzę, tym uroczyfszym sposobem, iż to przed W. K. Mcią y Radą Jego oświadczam.

Dowiodłem, iż gwałtownie niesprawiedliwie y bezprawnie JP. Woiewoda wiodł znami proceder. Uznał to Trybunał, iednak żadney zato kary prawem opifaney, ani Wieży, ani prawnych Expenfow, nieuznał.

Dowiodłem, że Trybunał nie tylko Fortunę, ale nawet y sławę oszczędzał Woiewodow y Ich Przyjaciol. Gdy dobrowolnie przyznał się ow kryminalny Deputat przed Sądem, iż pryncypalnie z namowy Woiewody y Zienkowicza naten czas Marszałka, spotwarzył Kollegow swoich o korrupcyą, dla zrobienia tym sposobem w kole pluralitatis; pierwszy w Dekrecie zamilczany, drugi tak łaskawie skarany iakby miał cierpieć, nie za zgwałcone publiczne bezpieczeństwo, nie za naruszone fundamentalne prawa, nie za odjęty honor rownych sobie Spółobywatelow. Podobney dobroci Trybunału doznał ow Przyjaciel JP. Woiewody ow JP. Wierzeyski, gdy mimo wyraźne świadectwo pisina, którym więcej położył dymow w Taryffie dla upośledzenia moiey sprawy, będąc na ten czas Regentem Kancellaryi; a niżeli w dobrach moich Lachowiczach ifotnie naidowało się. Fabrykacya była oczewista, Trybunał głucho ją puścił.

Dowiodłem, iż Trybunał nie z Cudzoziemcow złożony, wiedział iak długo, y iak wiele majątności Naszych trzymał bezprawnie Woiewoda; pokładane były nato z Inwentarzow y Regestrow powzięte dowody, wiedział zatym iż około pułtora milliona z nich wybrał, a zatym wybrał daleko więcej, ni-

A ij

żeli mu się należało; jednak kazał mu zostać na dobrach głównych kilkadziesiąt Tyfięcy intraty czyniących, a zostać aż do końca ostateczney rozprawy.

To miłosierdzie Sądu, iak na złe obraca JP. Woiewoda, iak przezeń pobudzony został do czernienia Trybunału, chcąc tym sposobem zrobić przewłokę Sprawy, a zatym przewłokę swoiey possessyi dobr, postawię to wniechybnym świetle poniższym wywodem.

Wybrał iuż JP. Woiewoda więcej niżeli Jemu należało z Dobr naszych, trzynaiąc one bezprawnie przez lat ośm. Drugą Summę zaledwo nie większą od posagu, wydaliśmy na prawny proceder. Trzecią zyskał na kompassyi Trybunału nad sobą, iako się wyżey namieniło. Czwartą ieszcze wybrać ufiliuie naywyżzey Zwierzchności mocą, chcąc Ią albo do politowania, albo do wątpliwości o Dekrecie, tak dolece przyprowadzić, iżby skutki onego zatamowawszy, został przy possessyi Dobr naszych na czasy naydłuższe.

Obaczmyż czego żądaią Woiewodowie w swoim Memorjale do W. K. Mci podanym. Kładą za treść skargi swoiey, zaco uznana iest Taxa Dobr z procentow? nie z rozmiaru gruntow.

Jest to Kwestya nigdy niesłychana w Prowincyi Litt: ktorey sprzeciwia się tylu wiekow ptaktyka. Kwestya tajnie dążąca do przewłoki y wyprowadzenia nas na większe ieszcze Expenfa, aby pomiar tak obszernych Dobr ciągnąc się lat kilkanaście, zatamował koniec tey sprawy dom ruynuiącey. Kwestya, ktora przeciw wszelkiey oczewistości wnoszoną była w Trybunale, y nieodzownym iego wyrokiem iuż ułatwioną została.

Idźmyż do samego zródła, spoyrzymy co mowi Statut o sposobie wyposażenia corek. w Artykule 3. z Rozdziału 5. *A szacunek czwartey części Imienia według ważności gruntow y pożytkow iego, a nie według Statutu uznawan być ma przez Podkomorzego, ktory z sobą ma mieć dla uważenia przynaymniey dwoech Szlachcicow.*

Rozbierzmy te wszystkie słowa. Nayprzod *A szacunek czwartey części Imienia według ważności gruntow y pożytkow iego.* Jest że tu iaka wzmianka o wymierze, nie sąż wyraźne słowa, ażeby z pożytkow gruntu uznawany był szacunek. Coż to iest z pożytku gruntu, jeżeli nie to samo co z Intraty? iak kazał Trybunał;

bunał; a zatym nie z wymiaru, iak żąda Woiewoda. Jelse raz powtorzę, czyż tu ważność gruntow nie iest oznaczona wyraźnie z ich pożytkow; czyliż rozmiar iest wspomniony albo w takim razie potrzebny, gdzie z pożytkow ważność gruntow ma być uznawana? Czyliż nie iest wartość z pożytkiem tak istotnie związana, że pomyśliwszy o iednym, nie można nie-myśleć y o drugim? bo ile pożytku, tyle wartości przyraffa, ile wartości iest, tyle w proporcją pożytku być powinno. Nie-można przeto brać szacunku, iak tylko z samych pożytkow, bo wartość z pożytkiem razem wzięta, y Jntratę determinuje, y razem cenę Dobr oznacza, bo Statut związał razem ważność z pożytkiem, a zatym iedno z drugim koniecznie y wzajemnie brać należy.

Powtore. *A niewedług Statutu; Zastanowić się trzeba nad temi słowami nieużytecznymi do Explikacyi JP. Woiewodzie, bo one opuścił w swoim Memoryale, a dla poznania myśli prawa bardzo potrzebne. Wiadomo iż Statut w Rozdziale 4. z Artykułu 48. kładzie Taxę na różne gatunki włok, a tylko ceni morg ziemi pognoiu za kopę groszy, pola prostego morg za 50 groszy. Sianożęci morg 50. groszy Ziemi lesney ktoraby się godziła napasznię morg za 40 groszy, boru, lasow, puszczech każdy morg po groszy 20. Gdy więc w Rozdziale 5. Art. 3 wyżej wspomnionym, nie według Statutu to iest nie z rozmiaru y Taxy włok, ale tylko z ważności gruntow y pożytkow iego czwartą część córce wydzielać każe, zaczym z tego wypada nie zbite wniesienie, że Statut nie każe z wymiaru gruntow, ale z ich pożytkow determinować Taxę.*

Potrzenie *Uznawan być ma przez Podkomorzego, który z sobą ma mieć dla uważenia przynajmniej dwoch Szlachcicow. Weydźmy w poznanie myśli, czy tu Statut Podkomorzego wyznaczył do mierzenia, czyli też do poznania tylko Jntraty, gdy wyznacza ku pomocy iemu nie Komornikow, ale dwoch Szlachty, lubo gdziekolwiek Podkomorzemu każe mierzyć Komornikow użyć zaleca, y na to ich ustanowił, y gdy ich wyznacza niedomierzenia ale do uważania ważności gruntow y pożytkow iego, Zaliż to ma być iedno rozmierzać, co uważać? Statut tak iasno piszący na wszystkie przypadki, przepomniałbyż dolożyć iednego słowa rozmierzać, gdyby zlecał rozmiar; zaliż można z Urzędu Podkomorskiego do granicznych spraw ustanowionego, wniesć, iż gdy on a nie inšzy Urzędnik iest do Taxy wyznaczony, więc z rozmiaru, nie z pożytku cena dobr stanowiona być powinna? kiedy wyraźnie Statut inaczey mowi, kiedy przez ten wzgląd, iż w Podkomorzym supponować należy większą znaiość gruntow, y gospodarstwa przez doświadczenie, słuszniey iest do Taxy użyty, niżeli inny Sędzia Ziemski, którego powołaniem iest za stołem siedzieć y sporów słuchać. Coż może być iasnieyszego*

B

nad ten wyraz prawa, przez Podk. morzega ma być uznawan szacunek według ważności gruntu y pożytku iego a nie według Statutu taxującego włoki y morgi, a zatym nie do mierzenia y taxowania włok, ale do wważania gruntow y onych pożytku, Statut Podkomorzego wyznacza. Gdyby nawet w Statucie była iaka obojętność słów, (czego w rzeczy samey niema) tedyby dotych czas już zwyczaj wytłumaczył. Od trzech prawie wieków to jest od początku tego prawa całemu Narodowi Litt. miłego, okupno z czwartey części Siostr nie było do dziś dnia miernicze; co się dowodzi y z tego, że nigdzie w Littwie Szlacheckich dobr mierzonych nie maż, a iednak bywać musiały przypadki częste wyposażenia Córek, y z tego że iednego Dekretu wyższego lub mniejszego iakiego Urzędu nieokaże JP. Woiewoda, któryby w takiej okoliczności nakazywał rozmiar. Jasność przeto słow Statutu razem złączona z powszechnym Prowincyi Litt. zwyczajem (który jest drugim prawem niepisany) jest dostatecznym przekonaniem na zarzut strony przeciwney. Nakoniec któż w kraiu inaczey kupuie, albo przedaie dobra, tylko z wyprowadzoney aktualney Intraty, iednak nikt oszukany przeto być się nie sądzi, jestże inszy sposob iaki dobr zbywania, albo nabywania? niemaż inszego, a wszakże Siostry z swoiey części według Statutu są u Braci na skupie, coż to jest być na skupie, jest to być w powinności przedania swoiey części Braciom; za coż oni mają tę Ziemię na łokcie kupować (gdy prawo tego niekaże wyraźnie) którąby kto inny, według powszechnego zwyczaju, z wyprowadzoney intraty miał kupować. O co się więc skarży Woiewoda, chyba o to, że tym sposobem z prawa y zwyczaju wziętym, prędzey y pewniey Taxa swoy skutek weźmie; nie potrzeba tego zaiste dla niego, ale potrzeba dla sprawiedliwości y pokoiu.

Nad to Woiewodowie skarżą, że Dekret Trybunalski względem sposobu Taxy osądził rzecz w brew Dekretowi udzielney Kommissyi Warszawskiey. Nayprzod nim się wytłumaczy ta szczerza potwarz, należy się zastanowić nad tą szczerzną okolicznością. Kommissya Warszawska wyznaczyszy Kommissarzow do Taxy dobr, przepisała Im regułę zgodną z Statutem; na terminie tey Taxy wnoszą Woiewodowie rozmiar gruntow; Taxatorowie pomimo wyraźność Statutu, chcąc się lepiej zabezpieczyć, obiaśnieniem wyższey Jurydykcyi, rzecz całą odesłali po rezolucyą nazad do Kommissyi. Ta kwestya niebyła potym rozwiązana y w tym stanie zastał ją Trybunał. Jestże to prawda? (iak Woiewodowie czernią) że Trybunał przesądził Dekret ultimæ instantiæ. Ale daymy niech stoi decyzya Kommissyi Warszawskiey, zobaczmy czy jest przeciwna Trybunalskiey, iak wnoszą Woiewodowie. Słowa są Dekretu Kommissyi: *ktorzy to Urodzeni Taxatorowie . . . aby należy-*

ią podług Statutu czynność Taxy rozpoczęli . . . generalną we wszystkich dobrach ściłą y doskonałą Indagacyą uczynili NB. Gdzież tu jest rozmiar? Co innego Indagacya, a co innego rozmiar, bo Indagacya zasięga wiadomości o Intratach; a miernictwo dzieli na Włoki, indagacya wspiera się na świadectwie, a rozmiar na demonstracyi Geometryczney, Daley: Indagacyi intrat procentow, użytkow rozległości obszerności dobroci gruntow -- Użytkow? czyich? rozległości y obszerności: to jest kazala Kommissya indagować rozległość tylko użyteczną, więc nie można mówić że kazala Kommissya indagować rozległość nieużyteczną: a Trybunał co powiedział? Ponieważ szacunek dobr Oczysztych nie z rozległości nieużyteczney, lecz według wartości przychodzących aktualnie pożytkow . . . być powinien. Gdzież tu są Contradictoria? bo powiedzieć uczynią Indagacyą rozległości y obszerności użyteczney, jest iedno co powiedzieć niebędą czynić Indagacyi rozległości nieużyteczney. Jest to bez wątpienia iedno, tylko w innych słowach, a przeto co powiedziała Kommissya Warszawska podług Statutu, toż samo powiedział Trybunał podług tegoż prawa, a tu wiedzieć należy że Woiewodowie cytowali słowa Warszawskiego Dekretu, gdy przyszło do uczynienia permowencyi z tych słow -- rozległości obszerności opuścili te słowo użytkow, ktore złączone razem inszy w sobie sens mają, bo co innego powiedzieć o samey tylko rozległości y obszerności, a co innego mówić o pożytkach rozległości y obszerności.

Gdzież tu jest, by najmniejsza wzmianka o miernictwie w owym Artykule 3. z Rozdziału 5. gdzie są owe przeciwne sobie Dekreta? y gdzie tu jest materya skargi? którą z tak wielkim Woiewodowie natężają usiłowaniem, aż do zatrudnienia W. K. Mci P. M. M. aż do oczernienia Trybunału, aż na koniec do zamiaru nieustanney między nami kłótni. Wykładać podług syciey imaginacyi prawo, na tym wykładzie budować skargi, cytować słowa z opuszczeniem istotnych, udawać to za prawdę z domysłu, co y najmniejszego cienia nie ma w sobie słuszności; płakać, narzekać y lżyć naywyższy Sąd, dla tego, że słuchał bardziey prawa, niżeli stron uporu, sąż to kroki chwalebne, nie sąż kary godne, tym większey, im lepiej wiadoma jest sprawiedliwość wypadłych rezolucyi Rady Nieustającej y zaskarżonych Dekretow Trybunałskich, im lepiej wiadome są prawa J. P. Woiewodzie, ktore odeymują Radzie moc Sądową y wdawanie się w Trybunałskie Dekreta.

Na rescie, uważyc co to za Logika osobliwa J. P. Woiewody? ona to nie co innego, sprawila początek kłótni, tyle lat też kłótnią utrzymowała y do tych czas utrzymuje. Statut nie wyrazil rozmiaru, y owszem wyrazil, aby z pożytkow Taxa następowała. Zwyczaj w taxowaniu Dóbr nie jest za

B ij

rozmiarem, jednak wnosi J. P. Woiewoda do Rady, prosząc o takie wytłumaczenie prawa, żeby koniecznie z wymiaru dóbr Taxa nastąpić mogła, a prosi po zasłzym oczewistym Dekrecie, inaczej sądzącym. Daymy, że Rada uzna rzecz, albo nie uzna, wżelako jednak winnym J. P. Woiewoda zostanie, bez żadney w zamyślach swoich korzyści, bo czyliby uznała, że z wymiaru ma być Taxa, to skutek tego tłumaczenia będzie, y być nie może inaczej, tylko na przyszłe czasy, nie zaś na przeszłe, Dekretu zaś ważność y powaga z tym wszystkim obrażona, choć nie poruszona zostanie, a występek w tym popelniony zawsze będzie wart kary. Czyli nie uzna Taxy z wymiaru, to winnym stał się za znieważenie Dekretu Trybunałskiego, za upor przeciw iasnemu prawu, za nieśluszną tentacyą naywyższy Zwierzchności,

Nie wspomina Konfitytucyi 1578. 1589. 1607. 1613. 1616. 1618. 1621. 1627. 1633. 1638. 1647. 1649. 1653. 1670. 1726. a za panowania W. K. Mci 1764. 1766. 1768. 1775. 1776. Tak uroczyście y na zawsze ważność nieodzowność y świętość Dekretow Trybunałskich utwierdzających.

Sluchaymyż co mowi Statut w Artykule 11. z Rozdziału 1. *Ustawiam kiedybysmy my Hospodar z Pany Radami Naszemi z wyroku naszego skazanie uczynili; a ktoby smiał przeciw temu wyrokowi naszemu y po skazaniu co przeciwnego mowić, tedy takowy iakiegożkolwiek Stanu Człowiek tak wysokiego iako y niższego ma siedzieć na Zamku naszym sześć niedziel, a to nikomu nie ma być odpuszczono.* Sluchaymy daley co mowi konfitytucya Seymu 1581, ustanawiająca Trybunał. *Dekreta, wyroki, tych Sędziow wszystkich, mają być tak ważne, iako nasze Hospodarskie na Seymie uczynione, a ktobykolwiek na Dekrecie tych Sędziow nie przedstawiając po rozsądku ich upornie, na Seym albo za Dworem przed nas Hospodara kogokolwiek y iakimkolwiek obyczaiem ku skazaniu takowego Dekretu od Sędziow głównych wydanego pozwał, tedy każdy takowy pozwany od pozwow y od rzeczy chociaiby nie stał za tym pozvem, abo mandatem naszym wolny być ma: a ktoby ieszcze nad to tak upornym być chciał, a takowy pozew popierał, abo za niestaniem strony co odzierał, tedy takowe odzierzenie żadney władzy nie ma, y nie może być ku żadney szkodzie, y nikomu przez Urząd nasz odprawa czyniona być nie ma. A iesliby tedy pozwany przed nas Hospodara na takowy pozew stał, tedy ten kto wyzwał, powinien będzie sam, abo Procurator iego nie schodząc z Prawa płacić winy sto kop groszy, ktorey winy połowica stronie: a druga połowica do skarbu naszego być ma. A nad to Prokurator takowy ktoryby się takowey rzeczy przez Sąd przeciw tych Dekretow podiał od kogo popierał, ma być skazany do wieży na Tydzien, tam gdzieby się przed nami sprawa takowa przytrafiła.*

A zatym z praw cytowanych wnoszę z naygłębszą pokorą
de W.

do W. K. Mci. y Prześwietney Rady Ruszne żądanie, ażebyś Miłościwy Panie, wykroczenia J. P. Woiewody odstąpić do Sądu Trybunalskiego po karę, albo przynajmniej Listem swoim upominalnym, wstrzymać zapamiętałe jego zapędy, y rokoszujący umysł przeciw prawom fundamentalnym, do należytego uspokojenia przyprowadzić raczył.

Tego Exekucya praw wyciąga, tego potrzebuie spokojność y bezpieczeństwo wszystkich Obywatelow, tego oczekuiem dom dziesięcioletnią kłotnią skołatany, o to prosi niezczęśliwy Brat dla korzyści nawet własney Siostry, żeby próżno nie traciła na prawnictwo reszty pośagu swego.

IGNACT XIĄZE MASSALSKI

Biskup Wileński.

